

L'OMBRA

A la meva dona Mª Àngels, a qui he d'agrair tota la paciència del món per aguantar el meu darrer ofici d'escriure.

A la meva neta Bruna, que ha aportat a tota la família noves alegries, i a la nouvinguda Claudia, que encara en portarà més

Per als meus fills i joves Josep, Rocío, Miquel i Cristina, que sempre m'han recolzat amb els seus ànims quan tot s'aturava.

Per a l'amic Toni Làzaro, que amb tota la paciència ha anat llegint i cercant idees perquè aquest llibre pogués veure la llum.

Gràcies també a tots els que obriu el llibre. Espero que el gaudiu.

PRESENTACIÓ

En començar a escriure aquest llibre, després de la bona acceptació de l'anterior *JO, ALMOGÀVER*, vaig voler continuar amb la idea de donar a conèixer d'una manera atractiva la vida i les històries dels Comtes catalans i els reis d'Aragó. Tinc la percepció que no són gaire conegudes i crec que la nostra història s'ho mereix. La història catalana és molt antiga, molt interessant i és plena d'esdeveniments esfereïdors, assassinats, intrigues, venjances. "Situacions" mes dures de les que podem trobar a les obres de ficció.

En aquesta novel·la històrica apareixen dos reis d'una importància capital per al nostre país, Catalunya. El Rei Pere I, que per la derrota de la batalla de Muret va perdre Occitània, i el seu fill, Jaume I el Gran Conqueridor. Tots dos guiaran la novel·la i els lectors cap a una època i uns costums medievals en què Badalona i els seus vilatans hi van tenir una gran participació. Alguns personatges són ficticis, però altres són totalment reals, per això es tracta d'una novel·la.

En haver inclòs dos reis, podria ser que el llibre contingués exuberància d'informació històrica, sobretot en els primers capítols, però hi estava del tot obligat, ja que els fets viscuts pel rei Pere lliguen amb tota l'expansió del seu fill Jaume i era important esmentar-los.

Personatges i aclariments

CAPÍTOLS I-VI

Bernat: protagonista d'aquest llibre (FICCIO)

Ramon: pare del protagonista (FICCIO)

Joan de Santaver: antagonista, Senyor de Badalona (FICCIO)

Mir Geribert i Bisbe Guislabert: principals instauradors del Feudalisme a Barcelona

Saxo I de Cerdanya: Regent del Rei Jaume I

Pere I (1178-1213): Rei d'Aragó, Comte de Barcelona, Senyor de Montpeller

Alou: terra de propietat

Feu: terra adjudicada a una persona lliure amb vassalls

Tinença: administració de terres d'un gran propietari

Carlemany. (742-814): emperador creador de l'Europa Occidental i del Sacre Imperi Romà Germànic

Guifré el Pilós (840-897): Comte de Barcelona, Osona, Girona, l'Urgell,

la Cerdanya i el Conflent. Darrer comte nomenat pels francs. Inicia la dinastia de Barcelona

Càtars o bons homes: pertinents a la religió càtara creada al segle xi

Tolosa, Albi, Besiers, Foix: ciutats de més influència càtar

Felip II: Rei de França

Inocenci III: Papa, corona Pere I i convoca la croada contra els càtars

Maria de Montpeller: esposa del Rei Pere I

Sansa de Montpeller: filla de Pere I i Maria (morta prematurament)

Infanta Constança: filla il·legítima de Pere I

Pere Regis Infant: fill il·legítim de Pere I

Hoc del Puig: cavaller d'Organyà (FICCIÓ)

Simó de Montfort: Cap de la Croada contra els càtars

Arnaud Amaury: noble, abat inquisidor, legat del Papa Inocenci III per a la croada càtara

Capetos: dinastia real franca, origen dels Borbons

Guirode de Montreal (Senyora de Lavaur): noble assassinada embarassada

Guillem Ramon de Montcada: senescal de Catalunya casat amb Constança, filla il·legítima del Rei Pere

Senyor de Cruilles: noble català

Senyor de Cardona: noble català

Alain de Roucy: Senyor de Normandia considerat responsable de la mort de Pere I

Florent de la Ville: noble franc considerat responsable del mateix que l'anterior

Miguel Lucia, Blasco Alagó, Rodrigo Lizana, Hnos Ladron y Gomez de Lunas, **Miguel de Rada y Aznar**

Pardo: nobles aragonesos morts a la batalla de Muret

Dalmau de Creixell, Uch de Mataplana, Bernat de Castellbisbal i Guillem **d'Horta:** nobles catalans que van fugir de la batalla de Muret segons El llibre dels fets del Rei Jaume I El Rei franc va confiscar en benefici propi totes les

propietats que a la Croada albigesa s'havien apropiats els croats

Església de Santa Maria: aleshores d'estil romànic

Sagrera: fins a 30 passes de l'església; l'autoritat civil no hi tenia accés ni poder

Mossèn Pelegrí: capellà de Badalona (FICCIÓ)

Riquilda: bruixa (FICCIÓ)

Almanson: cabdill del Califat de Còrdova; els anys 978 i 985 arrasà Barcelona i rodalies diverses vegades

Llemosí: inici de la llengua catalana

Marcel Bota: amic de Bernat i funcionari del Veguer (FICCIÓ)

Lluís Camps: amic de Bernat i administrador de finques (FICCIÓ)

Lluc Bòbila: amic de Bernat i soldat (FICCIÓ)

Marca Hispànica: territori dels carolingis francs destinat a fer frontera amb el moros i legats a comtes francs i autòctons antecessors del que seria Catalunya

Berenguer IV: dels més importants comtes de Catalunya; emparenta amb el regne d'Aragó

Kaleb: esclau i amic de Bernat (FICCIÓ)

El Pou del Glaç: hostel als afores de Badalona (FICCIÓ)

Arnau: hostaler del Pou del Glaç i amic de Bernat (FICCIÓ)

Algutzir: oficial del Rei; representant de la Justícia
Andreu: carreter de Sant Adrià (FICCIÓ)
Rei Alfons II: pare de Pere I
Ferran III de Lleó «El Sant»: va ajuntar Castella i Lleó, va recuperar Còrdova, Jaén i Sevilla
Ponferrada: Castell del Temple
Pedro de Alvitez: Mestre General del Temple
Les Medules: mines d'or de Lleó; es calcula que els romans van fer servir 10.000 esclaus i van extreure 1.000 tones d'or
Sanxo, Tello, Martin, Ramiro, Gonzalo i Mendo: equip de Ramon (FICCIÓ)

Personatges i aclariments

CAPÍTOLS VII-XI

Pelai de Nargó: cunyat de Ramon, noble de l'Alt Urgell (FICCIÓ)
Almirall Gombau d'Entença: Almirall català una mica posterior a l'època esmentada a la novel·la
Bhaskara II: matemàtic (1114-1185) anterior a l'època esmentada
Dhoti: peça de roba típica dels homes a l'Índia
Majúrca: denominació a Mallorca dels moros residents a l'època
Sant Martí de Pojà: l'arxiver eclesiàstic Josep Mas la situa en el mateix lloc que Sant Jeroni de la Murtra Catedral romànica de Barcelona: aixecada sobre una de paleocristiana; al segle xiii comencen les obres de la gòtica actual
Abraham Bar Hiyya: filòsof jueu català anterior a l'època d'aquest llibre
Açac Abenvenist: jueu, metge personal de Jaume I
Giraldus Cambrensis: diaca, acadèmic, historiador gal·lès de gran renom a la cort anglesa
Monsó: Castell del Temple; d'origen musulmà, disposa d'unes amagades galeries subterrànies
Leonor, filla d'Alfons VIII de Castella: primera esposa de Jaume I; van tenir un fill, de nom Alfonso
Sal d'Eivissa: primera font de riquesa de les illes
Rosalina: noia de la novel·la (FICCIÓ)
Pere Teixidor i Ermessenda: pares de Rosalina (FICCIÓ)
Griselda: noia de la novel·la (FICCIÓ)
Rei d'Hongria: una de les visites que va rebre el rei Jaume I a Barcelona
Hospital Marcús: la capella d'en Marcús o de la mare de Déu de la Guia és una petita capella romànica que es troba al barri barceloní de la Bòria; finançada per Bernat Marcús, barceloní, que també havia donat terres al mateix indret per fer-hi un cementiri per a pobres i posteriorment hi fundà un hospital
Autòpsies Edat Mitjana: els cristians ho varen tenir prohibit fins al 1302; els primers coneixedors de l'anatomia van ser els àrabs, segles abans
Porta Pou de Moranta: porta de la ciutat que seria com la Plaça de Catalunya d'avui per darrere de Santa Ana

Personatges i aclariments

CAPÍTOLS XII-fins al final

Veguer: magistrat que exercia les funcions governatives, judicials i militars

La Seo: antiga mesquita Aljama, posteriorment catedral cristiana

Rei Ramir: primer rei d'Aragó

Sanx Ramirez: rei d'Aragó

Sant Joan de la Penya: espectacular monestir situat al sud-oest de Jaca

Sanx I de la Cerdanya: oncle avi de Jaume I; regent de Jaume I

Pere de Ximena: noble de Calatayud (FICCIÓ)

Pere Martell: navegant expert coneixedor de Mallorca

Guillem i Ramon Montcada: de la nombrosa Família Montcada; Ramon era el germà petit de Guillem Ramon, casat amb Constança, filla del Rei

Nuno Sanç de Rosselló: comte de la Cerdanya i del Rosselló

Comte Hug IV d'Empúries: noble que morí en la conquesta de Mallorca

Bernat de Cervelló: noble mort a Mallorca

Guillem Claramunt: noble que morí a Mallorca

Bernat de Santa Eugènia: senyor de Torroella de Montgrí; participà a Mallorca

Bisbe Berenguer de Palou: Bisbe de Barcelona a l'època del llibre

Damieta: V Croada; conquesta per part dels cristians d'aquest important reducte a Egipte, vora el Nil

Bremen: ciutat al Nord-est d'Alemanya

Otto von Kerpen: personatge del llibre nascut a Bremen (FICCIÓ)

Frederic II: emperador del Sacre Imperi Roma Germànic

Mâdina Majûrca: illa de Mallorca en àrab

Corts de Barcelona: òrgan normatiu format pels nobles o el Rei, l'Església i els militars

Bernat de Campans: cavaller sotstinent del Temple

Otto Bremen, Tusquets d'Anglesola, Sugranyes de Martorell, Nuno de Calonge, Martí de Sant Pedor: escorta del rei Jaume (FICCIÓ)

Joao de Pisa i Ferran de Sant Feliu: cavallers de l'escorta del Rei (FICCIÓ)

Beltran Noya, Gimenez Lluetà, Pere Pomà, Jaspert Barbera: cavallers que participaren en la conquesta de Mallorca

Gimeno Urrea, Pere Cornel i Olive: comandants de companyies a la conquesta de Mallorca

Guillem de Mediona: el millor cavaller dels tornejos; lluitava al costat de Ramon Montcada i fugí quan aquest caigué; el Rei li havia concedit el castell de Castellet

Roldan Lay: Alferes de Nuno Sanç (L'alferes era un càrrec militar, la mà dreta i suplent del que manava)

Sire Guillaumes; fill del rei de Navarra

Joan Tusquets: cavaller de l'escorta del Rei Jaume (FICCIÓ)

Moro Ben Abêt: personatge benestant que va donar suport a Jaume I

Valí: Abu Yahya ibn Al Tin Malali, governador en nom del califat almohade

Esclavina dels metges: espècie de manteleta

Les beguines: associació de dones cristianes per ajudar els necessitats

Beguina Flor: personatge de (FICCIÓ)

Llibre dels Repartiments: Llibre del Rei Jaume on figuren les propietats adjudicades a cada escuder (adjudicades pel Rei a cada un dels combatents de la conquesta de Mallorca)

Astrolabi: instrument de navegació

Carta Nàutica: representació a escala de les aigües navegables i del terreny

Abraham Cresques: geògraf i cartògraf jueu posterior a l'època de la novel·la; el fill

Jafuda té aixecada una estàtua a Mallorca a la Plaça del Temple

Fonda Nabil: casa de menjars de (FICCIÓ)

Berenguer de Palou: bisbe de Barcelona a l'època de Jaume I

Ordalia o Judici de Deu: prova ritual de l'Edat Mitjana

Oliver de Termes: cavaller defensor dels càtars, va participar en la conquesta de Mallorca

Guillaume de Latour: personatge de (FICCIÓ)

Miquel Fabianus: jutge de (FICCIÓ)

Gasto de Cruilles: pare biològic de Joan Santaver (FICCIÓ)

Guillem Carbonell: arquitecte del Tinell, una mica posterior a la novel·la

Arnau Cadell: escultor de l'època, autor dels capitells del Monestir de Sant Cugat

Narcís de la Pedra: comerciant de (FICCIÓ)

Petra i Magdalena: filles de Narcís de la Pedra (FICCIÓ)

Consolat del Mar: mena de tribunal mercantil que protegia els vaixells

Tunísia: país on el Mercat d'esclaus aleshores era molt reconegut

Borriana, Peníscola, València: conquestes de Jaume I després de Mallorca

L'ombra del Rei

Quan a Badalona està a punt de pondre's el sol, en algun lloc d'aquesta noble vila existeix un vell Mas pairal, on les centenàries pedres de la façana brillen d'una manera irreal.

Deu tenir algun pòsit de veritat la història que detalla aquest llibre?

Expulsió

CAPÍTOL I

Aquella gelada nit del 1224 tenien un pam de neu al camp. A l'espaiosa llar de pedra hi cremava fusta encara prou verda que deixava anar un fum feixuc que no aconseguia fugir per la xemeneia i que s'expandia per la casa com una boira enganxosa i amarga. El vent del nord, que escampava el fred de les muntanyes aleshores cobertes de neu, xisclava en la foscor mentre insistia a colar-se per les esclertes de les velles portes, gemegant com una guineu ferida. Bernat no podia dormir. Ajagut a la màrfega, sota la vella pell de bou folrada, heretada del seu avi, li costava agafar el son si tenia els peus glaçats. Per això, encongint com una bola mentre esperava que s'escalfessin, va parar l'orella als renills i l'arribada dels cavalls fins a la porta del mas. Era estrany, va pensar, que el Petit i el Nano, preuats gossos caçadors, no haguessin posat en guàrdia els que dormien. O potser, vés a saber, estaven massa espantats pel que s'ensumaven.

Bernat va tenir un calfred quan uns secs cops de puny bategaren la porta.

—Pas als homes del Senyor —cridaven des de fora. Aquelles veus no podien dur res de bo.

Un silenci esgarrifós es va escampar per la casa. Bernat, inquiet, s'adonà que el pare s'alçava precipitadament del llit a l'habitació de dalt, on ell i la mare dormien.

—Ja va, ja va —escoltà la seva veu, que tan sorprès com ell i una mica trasbalsat, mirava de col·locar-se una vella samarra per damunt la camisa de dormir mentre baixava les rústiques escales de fusta.

Ramon, pare de Bernat, guiant-se tan sols per les brases de la llar, clavava la vista cap on hi havia el seu fill mentre feia un gest amb la mà perquè no es mogués i d'un sol cop va fer lliscar el forrellat per obrir la porta.

El ferro grinyolà. Al porxo quatre sinistres figures tan fosques quasi com la nit destacaven il·luminats escassament per l'esmortida lluna i dues torxes que duïen dos d'ells.

—Au!, ja podeu prendre el que sigui vostre i marxar de les terres del Senyor de Santaver —va bordar l'homenot d'accent estranger, una mena de gegant que sobrepassava d'un pam els seus companys i que semblava el cap de l'escamot. Alhora propinava una empenta al pare per colar-se dins. El seu cap, totalment calb, i la cara plena de cicatrius feien presumir que fóra un mercenari avesat.

—Collons, fot un fred que pela —digué un d'ells mentre s'atansaven tots plegats a la llar mig apagada del centre de l'estança.

Els altres homes de ben segur també eren tots mercenaris, guarnits amb un casquet i pectorals de cuir marró, una gonella de color imprecís fins als genolls i polaines de cuir. Tots quatre duïen unes espases llargues penjades i el punyal de doble tall a la cintura. Les maneres provocadores que gastaven cercaven sens dubte la confrontació. En Ramon, gat vell, coneixia de lluny els coixos asseguts. Antic enginyer militar del comte de Barcelona, era un home alt i ben plantat, d'esquenes amples i sense un gram de greix, moreno de cara, i de mirada intel·ligent que brillava per la llum de les brases i el cabell encara ben negre. Prou sabia que tot sol, convertit avui dia en un tranquil pagès, res podia fer davant d'aquells quatre fanfarrons desitjosos de fer servir les eines.

Ramon, plantat al mig de l'estança, els digué:

—Sóc un home lliure, jo —insistí controlant els moviments, aparentant tranquil·litat i sense aixecar la veu—. Aquest mas i les terres que l'envolten són un alou¹ i van ser l'aportació de la meva dona al nostre matrimoni. La seva família han sigut sempre els propietaris.

— Ja us vàrem dir —digué l'homenot que tenia el cap pelat i brillant com una bola— que aquests papers aquí no valen per a res. Aquesta terra i aquest mas són dins les terres del senyor Joan de Santaver, Senyor de Badalona, i per tant

¹

a ell pertanyen, diguin el que diguin els vostres papers. Vós teniu més terres cap a Tiana. Doncs cap allà us en podeu anar.

—Allà també, vós ja ho sabreu prou bé —respongué Ramon mantenint el tipus—. Allà tan sols hi tenim una cabana per a les eines.

—Això ja no és assumpte nostre.

—Reclamaré al Regent Sanxo.²

—Reclama a qui vulguis, amb la feina que tenen per salvaguardar el regne del l'infant Jaume, sense treure l'ull als nobles d'arreu, de ben segur que sols estaran per vós.

—Doncs reclamaré a la justícia.³

—Tu vés fent, però crec que tens massa ganes de tenir una terra en propietat, però a dos pams sota terra —replicà l'homenot.

Les riotes ompliren la sala mentre pare i fill es miraven de reüll.

—No us ho repetiré més, agafeu el que us pertany i foteu el camp o hauré de dir que us heu resistit —va rematar el cap de l'esquadra.

—Està bé, està bé, deixeu almenys que demà posem en ordre les coses i marxarem, us ho asseguro —exclamà el pagès.

—Res de tot això, ja fa dies que us hem avisat. Foteu el camp ara mateix. I ja sabeu, no podeu prendre més que una gallina per cadascú i un cabrit.

—El que feu és un robatori —alçà la veu l'home, mirant-lo fixament—. El cavall i els bous per treballar la terra són nostres, i el bestiar és criat per nosaltres.

—No m'ho feu repetir —digué el gegant, tirant-se endavant cap al pagès—. Si estimeu la vida, ja podeu fote el camp ara mateix —va repetir el que manava amb la mà al pom de l'espasa.

La dona, des del passadís superior, guaitava l'escena agafada fortament a la barana de fusta. Sense dir res, es retirà amb el cap baix per preparar uns mocadors de farcells per a la poca roba de què disposaven pels diumenges i per als estris de cuinar. El pare, després de rumiar una estona, sortí cap al galliner per prendre les gallines i el cabrit. Bernat, que s'havia alçat amb la ràbia continguda, mirava de fer cas a les contínues ullades del seu pare. Llavors sortí al pati per lligar els dos espantats gossos al carro que estirarien ells mateixos.

1 Terres de propietat. En aquelles èpoques molt poca gent «del poble» era propietària. Mir Geribert i el seu cosí, el Bisbe Guislabert, insistien a crear el feudalisme, i els ciutadans amb diners s'afanyaven a comprar terres i crear feus, però els pagesos lliures preferien entregar part de les seves terres a l'Església, que oferia millor protecció que als futurs nobles, que els convertien en servents (esclaus).

2 En aquells temps el Rei Jaume I era un jovenet orfe, ja que el mateix any en què el seu pare, el Rei Pere I, va morir a

França, la seva mare havia expirat a Roma. El regne estava regentat per un oncle avi, Sanxo I de la Cerdanya.
3 Els homes lliures sols podien ser jutjats pels tribunals públics, no pas pel noble terratinent, que *si que* ho feia amb els servents.

Començava a clarejar. Una suau esplendor entre gris i rosa s'aixecava darrere les muntanyes i els cants dels galls es repetien com si fossin un ressò dels camps quan la família sortia del mas empenyent el pesat carro per les vares, entremig de les riotes dels quatre soldats.

—Apa, bon viatge, propietari lliure —digué un dels homenots mentre continuaven les burles des de la porta del mas.

—Aneu amb compte, potser un altre dia us farem una altra visita —afegí el seu cap, afegint-se a les rialles.

D'una revolada, sense pensar-hi més, el noi, enfurismat, es llançà amb els punys tancats contra l'homenot que es mofava d'ell i dels pares. Aquest, preveient la reacció, d'un mastegot el llençà per terra. Immediatament Ramon s'abocà a recollir-lo. Mentre l'alçava, a un pam de la cara d'aquella bèstia, li digué amb veu controlada:

—Si torneu a tocar un dels meus sou home mort.

Aquell gegant, després de mantenir la intensa mirada del pagès, apartant-lo amb la mà, respongué:

—Aneu, avui esteu de sort. Encara hem de fer una altra visita, perquè si no riuríem una estona.

Amb aquella resposta tot aquell escamot tornà a fer riota mentre el pare acollia el seu fill passant-li el braç per les esquenes.

—Apa, Bernat, no en facis cas, anem.

—Pare, on anirem? —preguntà Bernat amb els ulls plorosos de ràbia.

—No t'amoïnis, Bernat, ens en sortirem. Ara anem a la Sagrera de Santa Maria de Badalona. El capellà és un bon amic i allà no ens faltará aixopluc.

—Però pare. Ens prenen la casa i les terres. Els mataré —digué enfurismat el noi, mirant-lo als ulls.

—Tranquil, Bernat —li va contestar Ramon mentre li esbudellava els arrissats cabells tot despenyant-lo afectuosament per apaivagar aquell moment.

La mare, que mantenia el cap baix, no gosava dir res. Dreta al costat del carro, amb prou feines amagava les llàgrimes. Van sentir la seva veu, que se li escapava:

—Anem, fill, ja veuràs com ens en sortirem.

Mentre empenyien el carretó pel maltractat camí que duia cap a la riera, Ramon, que parlava per a si mateix, es repetia: «Hem de meditar la resposta. El Comte de Barcelona ens escoltarà. Aquest mas i les terres que l'envolten són alou de la meva dona, i l'altre camp, a tocar de Tiana, que li diem Can Regalat, va ser una donació del mateix Rei franc Carlemany als meus avantpassats. Quan Carlemany, Senyor de totes les terres, va crear la Marca Hispànica, a tots els pagesos que, jugant-se la pell, varen anar a repoblar i fer produir aquells camps aleshores buits i abandonats pels moros, els va oferir els documents de propietaris a canvi de treballar-les durant almenys vint anys».

—Tot això ja ho he explicat diverses vegades, Bernat —afirmava Ramon ara en veu alta guaitant el seu fill mentre reposaven un instant—. No voldria que ho oblidessis. Carlemany, Rei dels francs, i Guifré el Pilós, comte de Barcelona, van assignar els papers de propietaris d'aquell camp als meus avantpassats per produir menjar per a Barcelona i després cada comte els ha ratificat. Nosaltres som ciutadans lliures. Propietaris petits, però lliures, no som vassalls de ningú ni ho volem ser, digui el que digui aquest que es diu senyor de Badalona.

Bernat escoltava amb atenció el que li deia el pare. Ja era quasi un home. Esvelt i àgil, d'abundants cabells arrissats ben negres i faccions agradables, apuntava a ser un jove apassionat i decidit.

—No som pas gaire lluny de Barcelona —continuà parlant Ramon embolicat amb una gran túnica de cuir—. Tot s'arreglarà, el que no hem de fer mai és esvalotar-nos davant d'aquells barroers que ara tenen les de guanyar. Els donarem bona resposta. No t'amoïnis, fill. Tu ara tens quinze anys i és normal la teva reacció, però fes-me cas —digué.

De sobte un bufec de vent gelat de la matinada els envoltà. Els tres abaixaren el cap mentre, darrere d'ells, tremolaven les gruixudes túniques.

Ramon havia viscut massa experiències de soldat amb el Comte Alfons I. Va fer la guerra amb ell. El varen formar com a enginyer per a la destrucció de fortaleses a la Provença, el Rosselló i al Pallars Jussà. Ramon prou sabia que un home mort no valia per a res i per tant havia de fer servir el cap.

Eren les acaballes de l'any 1224. Els moros per fi havien abandonat el comtat de Barcelona. Les hosts dels francs amb els ajuts del Comte Barceloní havien fet els possibles per allunyar el perill de tenir els moros prop de casa.

En aquells temps la classificació i distribució de les terres era: l'alou, el feu o la tinença.

L'alou era la propietat total i absoluta sobre la casa o la terra, sense deures ni obligacions. Tan sols com a propietaris estaven obligats a pagar els tributs de pertinença.

El feu normalment era una bona propietat adjudicada a una persona lliure amb vassalls per concessió d'un senyor. A canvi, aquest es declarava vassall del senyor i pagava uns beneficis en espècies o serveis, com podria ser un servei militar de tots els vassalls més un terç de les collites.

La tinença era molt més complexa, ja que sortia d'un gran propietari, potser del mateix comte de Barcelona o d'un noble amb grans extensions. El propietari entregava a una persona lliure uns terrenys perquè hi visqués amb la seva família a canvi de certs serveis. Aquest feia diverses partions de la terra i cercava famílies de pagesos perquè la treballessin. Un dels serveis era administrar, governar i adjudicar justícia a tots els vassalls que treballaven aquelles terres. Per realitzar aquesta tasca l'administrador estava obligat a dedicar-hi tres dies per setmana. La resta de la setmana podien treballar els «mansus», que era la terra destinada per a ell i la seva família per la seva subsistència.

Però no tot era tan senzill. Hi havia encara la terra que es reservava en exclusiva al senyor, on tenia una residència. Prop de la casa del senyor es construïen els forns, el molí, la farga, els magatzems i els horts dels queviures diaris. Una mica més allunyats es trobaven el bosc i les terres comunals d'on es treia la fusta per a les construccions i per a les llars de foc així com l'herba per al bestiar. Les collites i les reserves d'aquesta terra eren del senyor, encara que la llenya del bosc la podien aprofitar els vassalls. Els camperols que gaudien d'un tros de terra que no era seu tenien l'obligació també de conrear les terres del senyor els tres dies ja comentats per setmana, arreglar els camins, ajudar a construir les fortificacions i encara estaven obligats a emprar el molí, el forn, la ferreria del senyor per adobar les aixades, la dalla, les falçs i els estris del camp, previ pagament en espècies i sobretot pregar perquè si el Senyor anava a una batalla no caigués presoner. Si no, el rescat el pagaven ells. Quan es casava la filla o quan el fill gran era anomenat cavaller també pagaven, ja que totes les despeses anaven a compte seu. El pitjor de tot era que, com que tots eren vassalls, estaven lligats a la terra sense poder marxar, i si la terra es venia quedaven sotmesos al nou propietari.

Sorpreses inesperades

CAPÍTOL VIII

Ben a tocar de l'ermita de Sant Martí de Poià, construïda per les tropes franques, decidí Bernat instal·lar el seu refugi. Tot semblava indicar que en poc temps començarien obres per edificar un gran monestir en honor de Sant Jeroni de la Murtra, ja que havien pelat un bon tros de bosc. Els terrenys pertanyien al comte de Barcelona, Jaume I Rei d'Aragó.

Des de dalt de tot, el paisatge no es podia negar que era preciós, els núvols

plens d'aigua passaven galopant a tota pressa perseguits per les fortes ràfegues de vent. Centenars d'arbres gegants de tots tipus, principalment pins i alzines, dominaven tota la carena de l'extensa vall. Assegut a l'ombra d'un centenari pi pinyoner, la soledat i el silenci de la muntanya li aportà la tranquil·litat que precisava en aquells moments d'angoixa. Després, mentre voltava entre els arbres que tenien estesa una bona catifa de pinassa, va trobar el que cercava: dues grans roques quasi blanques, mig protegides per grans esbarzers. Allò podria ser el seu refugi. Amb molta paciència i esforç va col·locar diversos troncs vells que no faltaven pels voltants per sobre de les dues roques per fabricar un sòlid sostre que va cobrir de branques i molsa, a fi de quedar arrecerat, i perquè per molt que ploqués no hi passés l'aigua tan sols va deixar un forat lateral per deixar escapar el fum per si encenia el foc. D'aquesta manera, si el cercava algú, podien sentir la flaire del que podria cuinar, però no trobarien la fumera vertical que el delataria ràpidament. Aquests petits trucs els hi ensenyà el seu pare quan pujaven a les muntanyes per cercar bolets. Els espessos esbarzers li farien de porta inaccessible, ja buscaria el sistema d'entrar i sortir. L'espai de la cambra era prou considerable, hi cabien tres o quatre persones, podia construir una màrrega ben ampla i quedava espai suficient per a una llar de foc, llenya seca, un petit rebost i unes pedres planes que li farien de taula i cadires. Allí podria passar força temps sense por que el trobessin.

Amb la vall als seus peus, les vinyes de Badalona s'escampaven com una taca d'oli. Bernat no es podia queixar, la caça era abundant i ell vivia aleshores de la cacera furtiva, que estava molt castigada, però igual que Bernat, hi havia un munt de persones que vivien d'amagat en aquells frondosos boscos. Per sort mai havia coincidit amb cap d'ells, encara que de tant en tant se sentien crits i enrenou. A la cabana on vivia hi tenia posades a assecar les pells dels conills que cada setmana baixava a la mare per vendre-les als pel·leters. Dormia una nit o dues a La Sagrera i fugia cap la muntanya quan tot just sortia el sol.

Però aquell dia serè i lluminós, s'escoltava de manera insòlita molta agitació per la muntanya. Segurament algun noble o senyor dels voltants sortia de cacera, ja que el ressò dels corns i el bordar dels gossos arribaven fins a la carena. No era habitual, perquè els caçadors de la cort mai passaven de les zones més planeres, allà dalt tot era massa abrupte, hi havia molta brossa i entrebancs i s'havia de conèixer molt bé aquell espès bosc per no perdre's.

Mentre amb paciència posava el llaç per conills, Bernat pel cap baix cantava aquelles cançons que li ensenyava la mare de petit. De sobte, d'uns herbassers a tocar prop seu, aparegué una monstruositat d'animal fosc com la nit, ensangonat, grinyolant i fugint. Al seu pas arrossegava tot el que trobava, amb els ulls injectats de sang, la respiració esbufegant com si la boca fos un bufador de forja, entrexocant les dents, eriçat i espantós. Un ràpid moviment de cap i l'ullal del porc senglar que semblava ferit gairebé l'atrapa per l'aixella, però per

sort tan sols va rebre una topada que el llançà per terra.

A quatre grapes, sorprès i espantat, Bernat, convertit en un assenyat caçador, es quedà quiet sense ni tan sols bellugar les pestanyes, en silenci, sense veure ni sentir on s'havia refugiat la bèstia, el xicot amb ulls oberts com les escudelles quedà a l'espera d'un nou moviment. Una mica més avall se sentien unes veus i el renillar d'un cavall fatigat.

—És per aquí, és per aquí. Veig el rastre —deia la veu d'un caçador que sonava juvenil.

—Senyor, aneu amb compte, si és ferit pot ser perillós —contestaren unes altres veus més nombroses i llunyanes que li anaven més enrere, acompanyats dels gossos.

—Seguiu-me, no el vull deixar escapar.

Bernat, encara de quatre grapes, no deixava d'observar-ho tot. A poca distància d'on ell estava, arribava tot suat un impressionant cavall negre que treia escuma per l'embolcall i que muntava un xicot més o menys de la mateixa edat d'ell. Duia una llarga llança a la mà, esprimatxat, cabells rossos tallats com els nobles, no duia capell possiblement per culpa de les branques que ho tapaven tot. Calces de color clar, botes de cuir i un gipó vermellós de ratlles més clares era la seva indumentària. Del cinturó, li penjava una llarga daga que brillava a la llum del sol com si fos nova.

La llança burxava entre matolls, el cavall, nerviós, picava amb les ferradures de les potes darreres per no relliscar entre les roques i la pinassa. De sobte Bernat s'adonà que de la malesa sortia el porc senglar, que semblava un elefant i d'un cop de cap banyegà les potes darreres del cavall. Aquest ferit, o més aviat espantat que dolgut pel cop, inicià un salt de costat. El genet era bon caçador i preveient el possible atac reaccionà tibant les regnes, però el cavall potser a causa de l'espant o per l'excessiva estrebada de les regnes, va desplomar-se enrere quedant per sota el xicot, empresonat per una cama. El genet captiu, fent un esforç, intentava treure la daga de la cintura, però el pes del cavall li impedia d'aconseguir-ho.

—El senglar, el senglar —cridava el noi—. A mi, A mi.

Mentrestant, el cavall, ja refet com si hagués entès el perill que corria el seu amo, s'aixecà. El porc senglar, ferit, lleugerament es capgirà cap al xicot i atacà amb aquells ullals que feien por de veure'ls. De la primera investida li destrossà la bota. El xicot, sense temps per poder-se alçar i treure la daga, era una peça fàcil de doblegar per aquella bèstia que devia passar de les quatre-centes lliures. Sense pensar-s'ho, Bernat, recuperat del tot, sortí com una fletxa del costat de l'animal i llençant-se-li al damunt, clavà sota el coll de la bèstia aquella daga vella que duia com a record del pare abans que banyegués al caçador. Animal, Bernat i el xicot anaren per terra i quedaren confosos per moments en una petita pinya ensangonada. Passats uns instants trencats pels xiscles del senglar, els dos

homes es recuperaven de l'ensurt. S'alçà el caçador sorprès i estabornit, després el furtiu que li salvà la vida. L'animal batejava ja en silenci els seus últims moments al costat d'una alzina mentre perdia la sang més per la boca que per la ferida.

Després d'una bona inspiració d'aire i uns lleus instants per mentalitzar els fets, digué el jove genet:

—Us dec la vida —digué el caçador posant les dues mans sobre les espatlles de Bernat.

Era un xicot molt ben vestit, alt i un xic massa prim per ser un bon caçador, però gens escanyolit. Els cabells rossos li queien per l'espatlla, la cara era estreta i una mica llarga però ben configurada, la dissimulava amb els rissos dels cabells ara molls de suor que li queien pel rostre, ulls vius clars, un nas una mica llarg i una boca ben formada amb unes dents extremadament blanques que acompanyaven un somriure molt franc. Duia un penjoll del coll amb un gran medalló que semblava d'or i que imposava respecte.

Aleshores, organitzant una escandallada tremenda, arribaren cavallers, servidors, mossos i tota una colla de gossos que mai Bernat es pogués imaginar.

Tots envoltaven aquell jove respectuosament, uns dient-li *Excel·lència* i els altres dient-li *Senyor*, els uns recriminant suaument el seu agosament, els servidors i mossos parlant entre ells d'aquell porc senglar d'unes mides excepcionals i la sort que havien gaudit de no haver cap persona morta o mal ferida perquè un porc senglar d'aquella mida ferit i acorralat era de les bèsties més perilloses que es coneixien.

—Aquest jove és a qui heu d'agrair el fet d'estar sa i estalvi.

—Per cert, jove —digué el caçador—, com us dieu?

—Bernat és el meu nom, Senyor —respongué el noi, que no coneixia ningú de tots aquells cavallers i que dubtava entre fugir o quedar-se.

El cavaller, després de fer un glop que semblava aigua d'una bóta que li oferia un dels criats, ja per empassar la por passada o la polseguera, digué al caçador furtiu, oferint-li la bóta:

—Beveu, beveu amb tranquil·litat i veniu un moment que us voldria parlar.

Veient que tothom es retirava un bon tros d'aquell jove caçador, Bernat intuï que seria sens dubte el fill d'un gran senyor.

—Veniu, no tingueu malfiança —insistí—. Us dec la vida i voldria saber de vós. Qui sou? Què feu per aquests paranys? Digueu sense por.

Llavors, Bernat explicà sense embuts a aquell cavaller que era un xicot com ell, però que alhora inspirava gran confiança, tots els canvis i maldecaps que havien succeït els últims temps a la seva vida i la de la seva família per culpa d'un Senyor de Badalona afamat de béns i poder.

Mentre Bernat parlava, aquell cavaller tan jove com ell semblava que rumiava i movia el cap com afirmant.

—Bernat —li va dir quan aquest acabà de parlar—, imagino que pots haver endevinat qui sóc. És cert, sóc el teu Rei Jaume, Comte de Barcelona —i continuà sense fer cas de la sorpresa del xicot—: tu ara ets un pagès amb mala sort i de ben segur coneixes prou les feines del camp, però... què et semblaria venir a la cort de Barcelona amb tots nosaltres? Voldria recompensar-te que t'hagis jugat la vida per salvar-me i et vull oferir que siguis servidor de la Casa Reial. Si tu vols podràs aprendre a llegir i escriure i segons la teva vàlua podràs crear-te un bon futur. Et sembla bé?

Bernat, al conèixer la identitat d'aquell xicot, començà a tartamudejar una mica. Mai podia haver imaginat de veure tan de prop el Rei i encara menys parlar-hi. Es recordava del seu pare i es repetia la història per poder aprendre tot el que sabia el pare i més i tot, per això no dubtà ni un moment:

—Senyor, us estaré tota la vida agraït, no us en penedireu —respongué alçant-se per fer una feixuga reverència.

—Així m'agrada, Bernat —li digué el Rei Jaume que, alçant-se al mateix temps, li tornà a posar la mà a l'esquena afegint.

—Posa a punt tot el que tinguis i et vull veure a Palau d'aquí a dos dies, que és el meu aniversari.

O

Un xic nerviós, Bernat s'apropava a la ciutat que havia visitat tres o quatre vegades amb els seus pares. La mare i el mossèn el van acomiadar amb una gran abraçada donant gràcies a Déu, segurs que ara Bernat estaria ben protegit.

Després de passar pel burg de Sant Pere, que va créixer com molts altres burgs de Barcelona als voltants dels camins de sortida de la ciutat, en aquest cas era al voltant de la via Francisca, camí Reial cap a França. Bernat quasi no coneixia res de tant que estaven canviant les edificacions. Era aquest burg una petita agrupació de cases formada a l'entorn del monestir del mateix nom, un petit promontori a la sortida de la ciutat.

En els primers temps, l'activitat principal del burg era l'agrícola, ben al contrari del caire aristocràtic que havia tingut amb els romans. Des de feia poc temps i a causa de la seva proximitat al rec Comtal, s'hi establien diverses activitats comercials i artesanals, de les quals destacava sobretot la indústria tèxtil i de la pell, fet pel qual es van donar els noms com el del carrer Carders o el de la Blanqueria.

Mentre travessava un petit canal d'aigua anava guaitant amb ulls de plat tot el que s'estava construint. El burg de Sant Pere estava distribuït en tres carrers

com Sant Pere més Alt, Sant Pere més Baix i Sant Pere Mitjà, que desembocaven tots tres a la plaça del Sant. Per dalt quedava tancat per les muralles, i per la banda de mar, per l'antiga via romana, la via Francesca, on es formaven uns altres carrers com de la Bòria, dels Corders, dels Carders i el Portal Nou i que entrava a la ciutat per la Porta de l'Àngel, on es trobava el Mercadal, gran centre de comerç. A més, allí també hi havia el palau del Veguer.

Abans del Mercadal es trobava l'hospital, capella i hospital Marcús, dedicat als més pobres.

L'activitat inicial del mercat era la de vendre fruits de la terra, productes artesanals, bestiar, pebre i fins i tot esclaus. Passat el temps, totes les construccions que s'anaren fent i l'existència de l'escorxador-carnisseria van fer que es formés una plaça irregular.¹³

La plaça del Blat era el centre de la ciutat, el lloc on es dividia la ciutat en quarts, és a dir, hi havia una gran pedra cilíndrica a la part superior que senyalava la divisió administrativa de la ciutat en quatre sectors. Sort en va tenir el xicot que era molta la gent que anava cap a la plaça del Rei, perquè ja no sabia per on anar.

La gentada el va empènyer molt a frec de la plaça de l'oli, on hi havia així mateix la plaça de la Llana, nom rebut perquè era el lloc on les filadores venien la llana, que havien filat just a la cantonada. A l'altra punta de la plaça s'hi feia la revenda de llana. Aquesta plaça també va donar nom a un carrer, el carrer de la Llana.

L'arribada a Palau va ser una sorpresa. El palau dels comtes de Barcelona, anomenat després dels Reis d'Aragó (li deien Palau Reial Major), estava construït sobre la muralla romana i ajuntat a la seva cara interna, a la part de llevant del mur.¹⁴

Al segle XII s'hi van fer ampliacions vers el carrer dels Comtes, quan l'antic palau episcopal va ser traslladat des d'aquell indret a la part nord-occidental de la muralla.

¹³ A principis de segle XIV, l'espai del mercat es va quedar petit i va ser quan van començar a aparèixer mercats a altres llocs de la ciutat. El Mercadal es va especialitzar en la venda de cereals i a partir d'aquí va passar a anomenar-se plaça del Blat. La plaça del Blat s'engrandí el 1351 quan van començar a enderrocar cases per fer-la més gran i s'hi va construir una font. Des de l'any 1058 hi havia les peses i mesures oficials, imposades pels comtes.

¹⁴ Pere el Gran va obrir les finestres triforades i va fer edificar unes sales sobre la volta que unia les dues torres de muralla que formaven part del nucli primitiu del palau. L'any 1302 el Rei Jaume II va fer bastir la capella de Santa Àgata. La sala del Tinell és una obra de temps de Pere el Cerimoniós. És una gran sala amb arcs amplis, molt utilitzats en edificis gòtics civils catalans. La sala estava pensada com espai per a festes i reunions, per donar magnificència al protocol Reial. També a les darreries del segle XIV documentem el verger o jardí del palau. No es va tenir cura dels carrers de l'entorn ni de l'accés adequat al palau fins al regnat del Rei Martí que l'any 1402 va fer obrir la plaça que dona a les escales d'accés al palau, és a dir, la plaça del Rei. La torre que s'alça sobre el Tinell, anomenada torre del Rei Martí, no és una edificació corresponent a l'època d'aquest Rei, sinó que fou edificada posteriorment, durant el segle XVI. De l'Arxiu en van cedir una part a l'acabat de crear Tribunal de la Inquisició.

A ciutat, passada la portalada a la muralla, es trobava el castell del Veguer, administrador de la justícia de Barcelona, tombant a la dreta Bernat havia de dirigir-se al palau de la plaça del Rei, però el rierol de la gentada vinguda d'arreu per celebrar l'aniversari del Rei al trobar-se amb les obres de remodelació que feia Jaume I al palau i el pas barrat, el dirigí sense adonar-se cap al pla de la boqueria, on es trobava una altra porta de la ciutat i on hi havia un incipient mercat de carn.

Encara va trobar un penjat a la forca, que com ja estava podrit del tot uns agutzils estaven sacsejant l'esquelet per disposar-lo en un sac. A cops i empentes va girar fins a arribar a la catedral romànica construïda per Berenguer el Vell i la seva dona Almodis. L'any 1058 aquesta es trobava plena de fidels que aprofitaven la diada per fer ofrenes a Santa Eulàlia.

Utilitzant el carreró entre el Palau Reial i la Catedral la gentada anava entrant a la plaça del Rei. El xicot, una mica atabalat, va trobar a l'esquerra en un petit eixample del carrer la portella de la Reial Audiència on Jaume I havia destinat deu sales com a arxiu general per custodiar les antigues escriptures de la Casa Reial, els arxius dels templers i la documentació diplomàtica de jurisdiccions i territoris. Bernat es va adonar, sense entendre-ho gaire, que el jove Rei volia canviar moltes coses i fer una Catalunya més moderna.

Per fi, en arribar al pati de la plaça del Rei, dominat per una impressionant escalinata, aquesta estava envaïda de soldats abillats amb luxosos gipons de vellut i les armadures lluents que reflectien el sol procuraven fer una barrera per controlar els centenars de persones. Pertot arreu els colors de la casa de Barcelona i del Regne d'Aragó, tothom esperava la sortida del Rei Jaume que celebrava el seu aniversari. Campanes, cants, gallardets arreu i crits, massa crits. Dels balcons propers a la plaça llençaven flors. A Bernat, empresonat entre la multitud, li costava moure's, reconeixia la suor d'homes i dones, notava alguns dels perfums que volien apaivagar la falta d'higiene, la forta olor del cuir dels soldats, la tinta del gremi dels impressors i també unes olors que desconeixia, els àcids dels argenters, gremi situat unes cases més avall, i un altre que recordava prou, la porqueria dels afamats.

Aquella ciutat que visitava per tercera vegada era com un immens estable poblat de rates, homes i bestiar pertot arreu. Enganxats a la presó, que era a l'altra banda de la plaça hi havien instal·lats tot tipus de mercaders, joglars, domadors d'animals com si fos una fira. Barcelona tenia llavors censades vint-i-dues tavernes, trenta barbers, seixanta teixidors, cinquanta-cinc sastres, quaranta-dos pescadors, trenta-dos carnisers, seixanta-un sabaters, trenta-quatre forners, vint-i-cinc hotelers, quinze orfebres, vint-i-dos venedors de panys i una cinquantena de notaris.

Els carrers que desembocaven a la placa Reial eren plens de gom a gom.

Milers de flors arribades de vés a saber on, jacints i assutzenes es repartien pels carrers. La ciutat estava plena de flors xafades que s'enganxaven a les sabates i es barrejaven amb l'olor de tot aquell rebombori.

Mentre mirava de trobar una escletxa per entrar, per fi un soldat li va indicar un personatge petit i panxut vestit d'un color grana que semblava ser l'organitzador de tot aquell esdeveniment i que es trobava al damunt d'un alt tamboret. Bernat, sense saber com dirigir-se a l'original personatge, li etzibà:

—Bon dia, Senyor. El Rei Jaume personalment em va dir que vingués a veure'l.

L'home, des de dalt del tamboret, li féu una ullada, i pel fet de veure'l vestit com un pagès, primer va girar la cara tornant a vigilar la gent que entrava per la plaça, però al cap d'una estona, mentre Bernat dubtava si marxar o no, li contestà lentament.

—I qui sou vós, si es pot saber, que voleu veure al Rei el dia del seu aniversari?

—Abans-d'ahir —respongué Bernat— vaig tenir la fortuna de poder ajudar el Rei de l'atac d'un porc senglar i...

—Valga'm Déu!! —exclamà aquell home rabassut, baixant tot neguitós del tamboret sense deixar de parlar i fent grans moviments amb mans i braços—. Vós sou el caçador que va salvar-li la vida al nostre estimat Rei.

—Fa gran estona que us cerco entre la gent —prosseguí—. El Rei en persona, del qual mai no tinc l'honor de conversar, em va fer portar l'encàrrec de trobar-vos i portar-vos a la seva presència. Veniu, veniu, seguïu-me.

Pel mig de tres fileres d'armadures lluentes de soldats amb els colors de la Casa Reial, enfilaren les escalinates i entraren al gran saló de palau.

L'immens saló, ple de gent, era bastant més llarg que ample, destacava per la seva gran alçada i per les quantitat de finestres altes i estretes per on entrava a borbollons la llum de la plaça.

Sis grans arcs recolzats sobre columnes aguantaven tota la coberta. La decoració era agradable i seriosa sense ser sumptuosa. El terra i el sostre eren de fusta, el primer en quadrícules de fustes decorades de formes i diversos colors on de tant en tant hi figurava l'escut de la Casa Reial i el sostre un armat complex de fusta que anomenaven *artesonat* formava uns quadrants de la mateixa mida revestits de motlures. De les bigues penjaven aquí i allà unes grandioses llànties de corriola lligades a les parets, carregades d'espelmes totes enceses que desafiaven la llum de les finestres. Les parets eren de pedra i estaven cobertes de multitud de tapissos al·legòrics a batalles i temes religiosos.

Allí s'hi trobaven diferents quadrilles de gent parlant entre ells provocant el xivarri natural. Bisbes i cardenals, amb els seus vistosos vestuaris, mitres blanques, solideus morats, capes vermelles, creu al pit i bàculs amb pedres

incrustades. Caps dels gremis amb barrets de dissenys complicats i colors diferents per cada gremi, capes de seda brodades en fils d'or folrades d'alguna pell els més poderosos, de llana de diversos colors els altres. Els funcionaris i notaris de rigorós color negre. Els nobles i soldats d'ofici calces, camisa, capa o tabard també de diferents colors segons a la família a què pertanyien.

En un dels grups més allunyats i protegits per dos soldats amb alabardes, s'hi trobava aquell jove Rei vestit amb calzes de color grana i gipó groc del qual sortien unes mànigues d'una camisa blanca. Anava tot empolainat, amb el cap desproveït de cap distintiu del seu rang, els seus cabells rossos reflectien la llum que entrava dels grans finestrals. Tramesa les novetats de la trobada a un oficial que era a prop, aquest es dirigí al Rei. Bernat, acovardit en aquell immens saló, no tenia prou ulls per gaudir de tot el que l'envoltava.

A l'escoltar l'oficial, el Rei aixecà la vista i el mirà. De sobte un somriure li engrandí la cara mentre sortia del grupet dirigint-se cap a Bernat.

—El meu salvador —digué el Rei mentre Bernat amb un petit fardell a la mà iniciava una barroera reverència.

—Senyor, li prego que accepti els meus compliments —digué el que tenia assajat des de casa.

—Gràcies, Bernat, no volia ni dubtar que no vinguessis. Avui, com pots veure —digué assenyalant cap a la plaça—, és un dia ple d'actes per a mi i vull que el poble els gaudeixi, però ja he parlat de tu, t'esperen i el majordom et dirà el que has de fer. Aquí disposaràs de totes les eines i de temps per a la formació i l'educació. Espero que les gaudeixis i siguin profitoses d'allò més. Ens veurem aviat, però avui la cort és un desgavell. Aixecà la mà i a l'instant aparegué un criat de no se sabia on, que amb tota educació li pregà que l'acompanyés.

PLÀNOL DE BARCELONA A FINALS DE L'EDAT MITJANA

Font: zonu.com

Instal·lat a les golfes amb els altres servidors, separats els homes de les

dones, Bernat començà primer per conèixer a fons Barcelona i els seus carrers, els amagatalls, feia encàrrecs tant per a la Corona com per a les visites de nobles i institucions religioses que venien a conferenciar amb el Rei.

Passejar i conèixer el Palau Episcopal, el Call Nou, les obres del nou Castell, palaus que anaven creixent, la Cort del Veguer, que amb els seus funcionaris representava el poder Reial amb jurisdicció i facultats per mantenir la pau i l'ordre. Aquests agents presidien les assemblees de veïns. Per concessió Reial, per aquests temps van aparèixer les primeres formes autònomes de govern municipal en algunes viles i ciutats del Reialenc. Llavors, l'antiga assemblea veïnal va desaparèixer i va ser substituïda per un consell restringit format pels veïns més rellevants (prohoms o consellers), que s'encarregaven d'assessorar el grup reduït de magistrats responsables del govern municipal (cònsols, paers, jurats, consellers).

Jaume I va crear l'estructura de govern municipal, un consell de quatre magistrats denominats paers de canvi anual, els quals nomenaven uns assessors que col·laboraven amb els oficials del Rei: el Veguer o el batlle. Barcelona creixia massa ràpid i Bernat no parava d'anar amunt i avall tot

coneixent els racons més amagats de la ciutat. Vestit de servidor de la Casa Reial, es trobava estrany de primeres, però s'adonava que la gent el mirava amb respecte. Tenia quinze anys, el cos esvelt i ben proporcionat, la cara agradable, els cabells negres ja els duia més llargs, semblants als dels senyors i l'uniforme d'estreta calça i gipó amb les quatre barres al pit era la mar d'elegant. Al seu voltant els sabaters arreglaven com podien les soles dels pobres i venien luxosos escarpins a les dones riques, els tapissers amb la boca plena de claus reparaven mobles vells per aprofitar, les merceries venien totes les cintes de colors imaginables per dissimular forats, els nens jugaven al cavall fort sobre els empedrats irregulars dels carrers, els homes jueus caminaven en grupets molestos per la reducció dels interessos a què el Rei els obligà, les dones carregades de cistells al cap, les prostitutes cridant de banda a banda del carrer, les noves famílies apinyades a sota d'escalas, estenedors de pellingots que ploraven l'aigua dels safarejos públics. Organitzar tot aquell desgavell era una tasca feixuga, la ciutat creixia sense aturador.

A Palau totes les tardes i així que tenien una estona, uns quants servidors escollits gaudien d'un mestre jueu, geperut bibliotecari molt sec i tibet, però una bona persona, que no es cansava mai de lluitar contra aquells caps que es resistien. Perseverava i insistia perquè els seus alumnes aprenguessin a llegir i escriure l'hebreu, català, llatí i grec. Bernat, gràcies al pare, ja sabia de llegir i escriure el més elemental, però ràpidament va comprovar que tenia encara molt per aprendre. Més endavant passaren a les nocions pràctiques d'astrologia per saber situar-se a través de la lluna i els estels, del mestre jueu català Abraham Bar Hiyya que treballava per a la Cort aragonesa i els explicava com es produïen els eclipsis i també estructura humana, ja que el mestre insistia que per encasellar les armadures als senyors havien de dominar coses tan elementals com que el quixot era per cobrir la cuixa, després anava la gamera, que protegia la cama, i per sobre la genollera. Que la colzera anava per sobre el plastró i aquest per sota l'espatller, l'elm per sota la gola i per això era necessari conèixer totes les parts de l'home, si més no per si les peces tenien defectes. L'anatomia i medicació era impartida pel metge català de Reis i Papes, Açac Abenvenist de Barcelona, prestigiós metge personal des de petit de l'Infant Jaume I, amic del Rei Pere I. Açac, un home jueu, ja gran, ensenyava amb molta cura i infinita paciència com reparar en campanya membres trencats, com tractar ferides petites de combat amb un raig de vi i herbes i sobretot exigia molta netedat al voltant dels ferits.

Dia rere dia, sense escapadòria, Bernat treballava el llatí comú de tots els països d'Europa, cadascun amb els seus girs i paraules pròpies, però un sol idioma. El català/l'hebreu que s'anava imposant a poc a poc i el grec dels grans savis de l'antiguitat que havien deixat tantes coses escrites.

A la rica biblioteca de Palau aprenien el llatí del *Vulgata*, una traducció de la

Bíblia o la *Carmina Burana*, que eren unes cançons més alegres i que distreien una mica més els alumnes.

Del grec feien servir el *Corpus Logico* d'Aristòtil i del català, *El codi de Recesvint*, conjunt de dotze llibres, o el *Sent Soví*, un llibre per aprendre de cuina i que feia riure a tothom o també una primera part del *Tacuinum sanitatis*, que era un manual sobre salut i benestar de l'àrab Ibn Butlan. No podien oblidar les feixugues *Homilies d'Organyà*. Fins i tot un dia varen tenir la visita de Giraldu Cambrensis, un clergue historiador de la Universitat de París amb qui van fer moltes xerrades elementals en els tres idiomes.

Quan visitava la mare, sempre mig furtiu, ella era la més feliç de totes les dones. No li faltava de res gràcies a l'hostaler i al que li duia el seu fill. Agraïda, ja tan sols resava pel marit, de qui feia temps que no en tenien notícies.

—Encara hauríem de donar gràcies a Déu que ens hagin pres el mas i totes les terres, d'altra manera mai haguessis conegut al Rei.

—Mare, vaig prometre al pare que les recuperaria i ho faré. No ho dubtis.

—No pateixis, fill, no et facis mala sang, sigues un bon servidor del Rei i aprèn tot el que puguis. Més enllà, que sigui el que Déu vulgui.

Bernat era un bon alumne i bon servidor, al cap dels catorze mesos es defensava prou bé amb els tres idiomes, però destacava encara més amb els temes d'equitació i armes. El dia que el van dur als estables per començar a muntar va ser el més feliç de la seva vida. Els cavalls tan sols eren per als senyors i alguns escollits que formaven les guardes personals del Rei i dels senyors feudals.

Cap al mes d'abril, Bernat, vestit com a servidor de la Casa del Comte, amb calces estretes color de cànem, brusa amb els colors de l'escut Reial i barret tipus gorra alt i rodó com una boina, anava a Badalona aprofitant els desplaçaments dels soldats del Veguer que recollien els informes de tots els veguers de la comarca, primer en el petit carretó que conduïa un soldat i més tard amb una egua de vint anys de membres esgotats i resseca que a pesar dels ulls tristos amb què mirava era forçada a sortir de palau perquè no la muntava ningú. Arribats al capvespre a Badalona, Bernat es desplaçava a la Sagrera a peu i amb molta prudència.

A l'arribar aquell dia, el cor li batejava amb un neguit estrany, a la vora de la casa del Veguer de Badalona a tocar del camí Reial, descobrí que a dalt, ben a tocar de l'església, una petita columna de fum s'enlairava cap al cel, i llavors es va adonar que quelcom no anava com devia. Tots els voltants feien la pudor agra de fum de la palla. Sense pensar-s'ho dues vegades, picà amb els talons a la mula per accelerar el pas i prengué el carrer de la Costa d'en Real (avui de la Costa) en arribar dalt del turó a l'esquerra cap la plaça de la Font i després cap al carrer de la Plaça pel costat de l'església. El carrer estava ple de gent que

s'apartava sense que el reconeguessin. Ja es trobava a tocar de la petita casa que tenien adjudicada, però d'aquell petit paller no en quedava més que un esquelet negre de taulons ennegrits. Atabalat i confós, sense dir ni preguntar res, girà cua i es dirigí al trot a la rectoria. Tot just arribar a la porta, sortia el senyor metge acomiadant-se del capellà.

Sense quasi posar el peu a terra, etzibà:

—Què ha succeït? On és la mare?

Al llindar, el mossèn, amb el cor encongit, intentava explicar que el vespre anterior havien assaltat la Sagrera uns homes buscant el noi. Al no trobar-lo, varen colpejar la mare tot deixant-la mal ferida i van encendre el paller que va provocar el pànic de tot el veïnat pel temor que travessés a les altres cases. La mare va ser portada a la sagristia assistida per unes veïnes.

Al cap de dos dies la desventurada dona moria en braços del seu fill.

—Juro per Déu que et venjaré, mare, i recuperaré les terres o moriré. Ho juro —va repetir plorós agafat de la mà de la difunta, que reposava definitivament.

Assabentat el Rei Jaume a través dels soldats, es va fer càrrec de les misses i de l'enterrament. Almenys la mare, pubilla de casa, descansaria tota sola sota una llosa de pedra en el cementiri de la Sagrera de cara a mar i no pas a la fossa comuna.

Li va costar feina i temps superar-ho. La mort d'un ésser estimat i encara més la seva mare segada en plena vida, era una arma terrible contra la fe, ja que comportava l'acceptació d'una pèrdua impensada. Però sens dubte el temps, els companys i la feina ajudaven a apaivagar el dolor físic.

Noies

CAPÍTOL X

La ciutat, com cada matí, es llevava plena de gent i de sorolls. Tothom anava amb presses per guanyar-se el bocí de pa, una gerra de vi o dos grapats de gra o farina. A la plaça del Pi, a prop de la porta de les muralles, anomenada Ferrissa, aquell dia hi ensenyaven a fer puntes de coixí a les mestresses de casa.¹⁸ Diverses noies del gremi, amb el seu coixí, els boixets, el fil, els patrons i les agulles de cap, seien a les cadires de potes curtes i de seients de palla mentre cantaven:

*La Mare de Déu,
quan era xiqueta,
anava a costura
a aprendre de lletra.
En un coixinet en feia punteta,*

amb Santa Susagna i Santa Pauleta.

Els dits volaven fent moure els boixets de fusta, que repicaven els uns contra els altres tot produint una musiqueta de fons. Les agulles marcaven el camí per on havien de passar el fil per seguir la pauta del patró. Les dones, que com sempre passaven carregades amb els cistells al cap, els uns plens de roba molla dels safaretjos, els altres de productes del mercat, s'aturaven per xafardejar i alguna menuda plantada al seu davant d'ulls ben oberts intentava esbrinar si li agradava o no aquell ofici. Els homes circulaven quasi sense aturar-se o potser per contemplar alguna de les noies, mentre que els marrecs corrien al voltant cridant i fent pam i pipa a les mares que els renyien. Entre tots aquells que guaitaven, Jaume i el seu fidel Bernat s'aturaren per gaudir d'aquella petita festa.

—Guaita, Bernat, quina noia més maca. Aquella, la tercera per l'esquerra. Sí, sí, aquella rossa que porta una mantellina blanca i un llaç per damunt.

—Molt bonica, sí senyor. Crec que ara mira cap aquí.

Jaume, empenyent una mica les grasses admiradores que no deixaven veure quasires, aconseguí col·locar-se a primera fila. No es podia dir que Jaume passés desapercbut. Ser un home alt, de gairebé un pam més que la mitjana, ben vestit i amb un simpàtic accent de Montpeller, feia que la gent s'hi fixés més encara, per molt que volgués representar un servent de la cort. Al ser tan ben plantat, d'ulls clars i vius cabells rossos que duia quan sortia una gorra de servent i de vegades una petita xarxa amb què es lligava els cabells com una cua, destacava força.

—Doncs esperarem una estona perquè he de fer per parlar-hi.

18 Les puntes de coixí es van inventar uns anys més tard, motiu pel qual fer-les sortir aquí és per tant una llicència de l'autor. Sí que existien els brodats de formes exquisides, per si hom vol aplicar aquesta versió.

Jaume I sens dubte era un personatge que es distingia per tres motius: ho volia conquerir tot (herència del seu pare), era molt religiós (herència de la mare i l'educació dels templers) i li agradaven massa les dones, com al seu pare i al seu avi. Des que va sortir del castell de Monsó, no deixava dona sense adular, apuntar-li unes frases boniques i festejar-la de tot cor si la dona estava disposta. Com que era un home agradable i eixerit gairebé totes se l'escoltaven.

—Déu us guardi, senyora —digué Jaume, fent una graciosa reverència i atansant-se a la jove quan aquesta es va alçar una estona.

Ella, mirant-lo amb cara de circumstàncies, respongué de manera educada mentre es dirigia pausadament a una tauleta amb garrafons d'aigua.

—Bon dia, senyor, en què us podria servir?

Tot just li havia respost que una senyora ja gran i de cara avinagrada s'atansà discretament preguntant que què cercava. Era una senyora de companyia, poc atractiva amb la pell groguenca, alta, massissa, amb dents de cavall i una veu

aguda i nasal. La noia, amb la mà, li va indicar que no succeïa res, i per això la dona es retirà una mica. Jaume, amb tota la barra i un somriure que ensenyava les dents summament blanques, mirant-la als ulls, digué.

—Sóc un servidor del Rei i he quedat bocabadat veien la traça dels vostres dits fent aquestes precioses puntes. Tant és així que he oblidat l'encàrrec que havia de fer.

I afegí.

—No podria separar-me del vostre costat si no em doneu el vostre nom.

La noia, somrient obertament, respongué.

—Au, au, somiador, aneu-vos-en en pau que encara us renyaran i no voldria ser jo la causa.

—Qualsevol càstig rebria de bon grat si em doneu la satisfacció del vostre nom i si em dieu on us puc tornar a veure —insistí Jaume.

—Està bé, senyor —respongué la noia per tal d'acabar la xerrameca, però alhora afalagada—. Ja que hi insistiu, sóc Rosalina de Sant Andreu —la noia deia tot això amb una veu dèbil, dolça, celestial com si el seu cor fos d'una qualitat massa pura—. El meu pare és un fabricant de teles i és molt difícil de trobar-me, ja que tan sols sortim de Sant Andreu per les Festes Majors i les fires —després de dubtar un moment, afegí—. Però ara que hi penso, la setmana que ve faran sardanes al nostre poble i també diuen que ensenyaran balls nous i diferents davant de l'església, i potser hi aniré.

Amb un somriure molt afalagador, Jaume afegí:

—Penseu, senyora, que heu fet el millor regal que mai podria esperar aquest servidor vostre. Diumenge sens falta serem allà el meu company i jo.

Sense insistir més, Jaume, fent una reverència, es retirà a la recerca de Bernat, que l'esperava una mica inquiet, assegut en un banc de pedra.

—Bernat, que boniques i que simpàtiques que són les noies catalanes. Hauries d'haver conegut la meva primera dona, la castellana Leonor, filla del Rei castellà Alfons VIII, amb la qual em van casar. Ella tenia trenta anys i jo catorze. És una molt bona dona i quasi una mare per a mi, però no sabíem ni de què parlar, ni tan sols recordo com vàrem tenir el nostre fill Alfons. Ara que estem tots dos d'acord amb els castells i terres que li he donat, cal romandre per rebre l'anul·lació des de Roma perquè som parents.

El noi es quedà sense resposta. No recordava que el seu Rei Jaume era casat de ben petit.

—Bernat —insistí un alegre Jaume picant-li l'ullet—, hauràs de llogar una casa pel carrer de Santa Anna o pels voltants. Crec que no seria adient fer massa festes a Palau i sobretot —digué assenyalant amb el dit— tingues en compte que hi puguin entrar un o dos carruatges per no cridar massa l'atenció.

—I ara anem fins a l'Argenteria, voldria comprar un petit detall, i per allà tenen

coses molt boniques.

Les sortides amb Jaume es produïen sovint. L'amistat entre els dos joves anava arrelant com un arbre que requereix d'una bona terra i que no permet ser trasplantat.

O

—Demà anirem a Sant Andreu —digué el Rei en passar per davant de Bernat, que assegut sota un finestral llegia un pergamí del mestre bibliotecari mentre de lluny es podia escoltar el greu cantussejar dels salms a la capella.

Alçant-se d'un bot per saludar, respongué mentre s'inclinava.

—Com vós desitgeu.

Les normes a la cort eren per a tothom igual, i a Bernat, malgrat ser el company del Rei, mai li hauria passat pel cap saltar-se el que era obligat per a tots els súbdits.

A Sant Andreu, fora de la vila i vora del riu Besòs, feien el mercat i organitzaven les sardanes en una extensa esplanada. Lligades la mula i el cavall a unes cordes preparades a tal efecte, els joves s'encaminaren cap a la fira. Les parades dels pagesos eren plenes de gent que baixava de tots els voltants, i fins i tot des de Barcelona hi acudien vilatans per comprar fruites i verdures més fresques i de millor preu que a ciutat. Bens, capons, pollastres, coloms, formatges, porcs, embotits, cansalada i vi. També sal de Ses Illes, sobretot d'Eivissa, i sucre de canya. Crits i més crits per cridar l'atenció dels compradors. Pastors amb samarra, pagesos de camisoles arremangades, carnisseres guarnits amb les seves amples bruses. Jaume i Bernat passaven entre la multitud sense mirar gaires coses, però la mà protegia la bossa dels diners massa gormand per a la vista de lladres i pidolaires que hi havia arreu.

—On fan les sardanes? Que ho sap algú? —va preguntar Jaume disfressat de criat tot mirant cap a un venedor d'ous.

—Les sardanes encara no han començat, però les ballen a la vora del riu, a l'esplanada de més avall —li respongué un home gras.

Després de donar-li les gràcies, Jaume, dirigint-se al seu company, etzibà.

—Mirem de no xerrar gaire i espifiar-la. Recorda que tots dos som servents de la Corona.

—Vós mireu de no ficar-vos en cap embolic —respongué l'altre.

—No t'amoïnis, aniré amb compte, però ja sé que estic en bones mans.

—Recordeu que sols portem la daga, i per aquí hi ha molta gent.

—Home, és que l'espasa és de cavallers...

Acabat el carrer improvisat de parades de queviures, començaren els de les

parades de cuirs i robes, gipons, camises, bruses, mantellines, barrets, sabates, escarpins. Més avall, un arrencaqueixals s'anunciava mitjançant uns marrecs que anaven amunt i avall anunciant la parada.

Al bell mig de l'improvisat carrer trobaren Rosalina xerrant animadament amb una altra noia darrere d'uns grans taulells enmig d'un escampall de teles de tots tipus. La parada, grandiosa, sota uns tendals de ratlles blaves i blanques que se subjectaven a terra mitjançant unes estaquetes on lligaven les cordes tibant, feia goig. Teles de totes mides i fins i tot sedes de diversos colors per a la gent benestant. Brians amb passamaneria, túniques de mànigues llargues i amples, cossets de mànigues estretes, túniques de cotó o de llana dels colors de l'època, groc, taronja, marró i roig. Alguns cinturons amples que imitaven l'or penjaven d'un travesser, i fins i tot tres tipus d'escarpins diferents eren en uns prestatges: els de carrer, amb unes llargues vetes de cuir sobre una plataforma per evitar el fang dels carrers, i els de casa, uns amb sola de cuir i uns altres de cotó i llana.

A Rosalina, per molt que volgués dissimular, se li van il·luminar els ulls en veure aparèixer els nois, sobretot en Jaume. Duia els cabells rossos recollits en una llarga cua i coberts amb una mantellina quasi transparent de seda blanca. Portava un cosset blanc brodat i una faldilla fosca d'ampla volada que destacava encara més l'estreta cintura.

—Bon dia, senyora.

—Bon dia, senyors de Barcelona. Què fan vostès per aquí?

—Tal com vàrem prometre, heu-nos aquí per admirar la vostra bellesa i poder ballar unes sardanes o un ball de bastons —digué Jaume picant l'ullet.

—Per Déu, senyor, aneu amb compte, aquell senyor és el meu pare i la del costat és la mare.

Els pares eren a l'altre extrem de la parada. El pare, vestit amb una llarga túnica de color vermellós que li marcava la panxa, era un home d'uns cinquanta anys, de cabells blancs i corpulent. Semblava, per com saludava coneguts i desconeguts, un home afable i simpàtic i que el negoci li anava prou bé. La mare, una dona petita i eixerida, mantenia els seus cabells clars i sedosos amb un monyo que li donava un caire actual. Era jove encara, perquè un vestit groguenc de color or vell mostrava una figura petita però estilitzada, i podria passar per la germana gran de Rosalina. De sobte, els pares es van capgirar per mirar Rosalina i van observar els joves. Jaume, sense dubtar ni un segon, es dirigí cap a ells fent una petita reverència amb els dos braços oberts, la cama enrere i un gran somriure a la cara.

—A la pau de Déu, senyors.

—Que ell us beneeixi —van respondre tot d'una.

—Si em permeteu...

—Digueu, jove —afegí el pare.

—Em dic Jaume, de Barcelona. Vàrem tenir el gust ja fa uns dies de conèixer la vostra filla a ciutat, quan feia puntes de coixí. En assabentar-nos que era de Sant Andreu i coneixedors que avui comencen les festes del poble ens hem atrevit a venir per demanar-vos llicència per ballar amb la vostra filla les sardanes de Festa Major.

La mare, segurament coneixedora de la trobada a Barcelona, inicià un petit somriure, mentre que el pare es quedà un xic parat, com si s'ho rumiés. Però al veure uns joves ben vestits amb l'uniforme de la Casa Reial, mirant-se el noi als ulls respongué cautelosament.

—La meva filla és aquí per treballar i vendre el que confeccionem, però al migdia, després de la Santa Missa, té permís per anar a les sardanes amb la senyora de companyia. Si us ve de gust, allà la podreu trobar. Jo sóc Pere, teixidor, i aquesta és la meva muller, Ermessenda.

—Ha estat un gran plaer per a mi saludar-vos —digué Jaume repetint la reverència amb gran elegància—. M'agradaria demanar-vos una altra mercè si no és excedir-me de la vostra gentilesa —afegí un descarat Jaume—. Ens complauria passar a saludar-vos alguns dies de les festes dels pobles de rodalia, ja que ara és l'època i suposo que pel negoci deuen ser els millors dies de vendes.

L'home, una mica sorprès de l'atreviment simpàtic del noi, no pogué fer sinó somriure al descarat.

—Aneu, aneu, Rosalina ja és prou gran per decidir. Aneu-vos-en en pau i passeu quan us plagui —li digué donant-li un copet a l'esquena—. Sereu benvinguts.